

בסימן קריאה

ביקורת ספרים

התחדשות הלשון הערבית בשליחות הרעיון הלאומי במצרים'

שלמה אלון

Shelomit Shraybom-Shivtiel, *The Renaissance of the Arabic Language and the Idea of Nationalism in Egypt*. (The Hebrew University, Magnes Press, Jerusalem, 2005).

מאת ד"ר שלומית שרייבוים-שבטיאל, הוצאת מאגנס, ירושלים, תשס"ה – 2005,

324 עמודים + מבוא

לאורך 324 עמודי חיבורה של ד"ר שרייבוים-שבטיאל, שיסודו הוא עבודת דוקטור שהוגשה לאוניברסיטת תל אביב, יחוש הקורא באהבתה של הכותבת ללשון הערבית ובעומק הכרתה בחשיבות ידיעת הלשון הערבית במדינת ישראל.

לספר שלושה חלקים: הלשון הערבית והרעיון הלאומי; ההקלה (التيسير); המינוח

وَضْعُ الْمُضْطَلَحَاتِ):

בחלק הראשון עוסקת המחברת ברקע ההיסטורי של תחיית הלשון הערבית עם התגבשות הלאומיות במצרים. היא מעלה לדיון את הנושאים: מעמד הלשון הערבית תחת שלטונות זרים, השתלטות הלשונות הזרות, התחזקות מעמד לשון הדיבור, התמיכה במעמד הלשון הערבית כלשון לימוד ותרומת אֶלְאֶזְהָר לבעייתיות מצבה של אֶלְפֶּצְחָא (اللغة الفصحى). נבחן מקומם של האינטלקטואלים מול בעיית הלשון וצמיחת רעיון הרפורמה – בעיית הלשון הנבחרת, המילים הזרות, הקריאה לרפורמה לשונית ומטרתה. האקדמיה ללשון בקהיר ותפקידה הכלל-ערבי נסקרים בהרחבה – מקומה של האקדמיה בקהיר בקרב המוסדות ללשון בעולם הערבי, שמות האקדמיה, תקנונה, נשיאה, אופן פעולתה, מטרותיה ונושאי עבודתה,

האקדמיה ולשון הציבור, פרסומי האקדמיה, האקדמיה הצרפתית כמודל חיקוי, גורמים חוץ-לשוניים הפועלים על עבודת האקדמיה.

בחלק השני עוסקת המחברת ב**הקלה** – הקלת הדקדוק, הקלת הכתיב, הקלת הכתב והכתיבה.

בחלק השלישי עוסקת המחברת בהרחבה בסוגיית המינוח-התרגום, בהרחבת המשמעות (الْتَقْل وَالْمَجَاز), בגזירה ובשאלת ההיקש ממודל קיים לצורך גזירה חדשה (الْقِيَاس) ובסוגיית השערוב (الزَّجْرِب).

בסיכום דבריה מדגישה המחברת את השינוי רב-המשמעות שעברה הלשון הערבית אَلْفَظًا. מלשון חסרת חיים הפכה ללשון יצירה, המשרתת הן את חי המדע, הן את חי הרוח של תקופתה. מלשון דת, שהייתה שמורה לצורך קיום מצוות האסלאם ומורשתו, הפכה ללשון לאומית כלל-ערבית, המחברת את העולם הערבי כולו.

אף כי ד"ר שרייבוס-שבטיאל לא הספיקה להתייחס בספרה לחיבורו של אבראהים אלסאמאראאי, מילון ומחקר של הערבית העכשווית (م وَدِرَاسَة فِي الْعَرَبِيَّةِ الْمَعَاصِرَة, ביירות, 2000) (מאתיים עמודיו של חיבור זה כוללים 18 פרקים, שיש בהם זיקה ישירה ועקיפה לחיבור של ד"ר שרייבוס-שבטיאל, מדיון בביטויים מערביים בערבית החדשה, דרך סוגיית התרגום, המתודה (השיטה) לקביעת מונחים מדעיים, ושאלת התיקון הלשוני), פרסום ספרה של ד"ר שרייבוס-שבטיאל הוא בשורה מרנינה לכל חובבי הלשון הערבית – מוריה, חוקריה ולומדיה. בצד תרומתה הרבה של ד"ר שרייבוס-שבטיאל להוראת הלשון הערבית בישראל, בהשתתפותה ארוכת השנים בוועדת המקצוע העליונה לערבית ולאסלאם, וכן בעבודתה במכללת קיי כראש החוג לערבית ובאוניברסיטאות בר אילן ותל אביב, הוסיפה כאן ד"ר שרייבוס-שבטיאל נדבך חשוב מאוד בבחינת התחדשותה של הלשון הערבית וההשלכות הנובעות מכך על התכנים והשיטות של הוראת הלשון הערבית בישראל בראשית המאה ה-21.

'תחבירה ומילונה של הלשון העברית שבתחום השפעתה של הערבית'

שלמה אלון

M. H. Goshen-Gottstein, *Syntax and Vocabulary of Mediaeval Hebrew as influenced by Arabic*. Jerusalem, 2006.

מאת פרופ' משה גושן-גוטשטיין, מכון בן-צבי לחקר קהילות ישראל במזרח, ירושלים, תשס"ו – 2006, 463 עמודים

פרופ' משה גושן-גוטשטיין אשר נפטר לפני 15 שנה, היה איש אשכולות רב-תחומי, מומחה בחקר השפות השמיות והמקרא ובמילונאות עברית וערבית. מפעל המילון הערבי-עברי החדש שאותו ערך הניב שני כרכים, בשנים 1972-1976, עד לסוף האות ד'אל (ד). זכיתי לשמש עוזר לפרופ' גושן-גוטשטיין במפעל זה, שנעצר בשל מחלתו של העורך. כתב-היד המוכן של מילון זה עדיין ממתין לגואל.

החיבור החדש שלפנינו נובע מעבודת הדוקטור החלוצית שפרסם פרופ' גושן-גוטשטיין בשנת תשי"א – לפני יותר מחמישים שנה. חיבור זה העמיד לראשונה תחביר של "העברית המשוערבת" ומילון חלקי של שכבת לשון זו. חיבור זה נעשה לחיבור היסודי של הלשון של אותה התקופה. חשיבות החיבור הזה לחקר מהות העברית בארצות האסלאם עד לדורות האחרונים עדיין עומדת בעינה. עתה זכינו למהדורה מחודשת ומשופרת של החיבור, בזכותם של שניים מתלמידיו המבריקים של פרופ' גושן-גוטשטיין, שרגא אסיף ואורי מלמד, שערכו והתקינו את הספר.

החיבור מתחלק לשני ספרים. הספר הראשון עוסק בתחביר, והספר השני הוא המילון של הלשון העברית שבתחום השפעתה של הערבית. דוגמה אחת לעושר

המופלא במילון: שם, עמ' 387, בשורש העברי: צדר, מופיעה צורת הפועל: הצדיר.
על פי ספר "דקדוקי הטעמים" לרבי אהרן בן משה בן אשר, גזורה הצורה מלשון
"מְצַדֵּר" בערבית, וריבוייה: מְצַדִּירוֹת!

ספר זה ודאי יצטרף לספרי העזר המונחים על שולחן עבודתו של כל חוקר או
תלמיד המגלים עניין באחד מתחומיה המגוונים של תרבות ישראל בימי הביניים
בארצות הים התיכון. לנו, חובבי הלשון הערבית על רבדיה השונים, יש עניין גדול
בחיבור ישֶׁךְחדש זה.

לקרוא את לוליטה בטהרן'

דלית אטרקצ'י

אזאר נאפיסי, הוצאת משכל תל אביב, 2005, 445 עמודים

לקרוא את לוליטה בטהרן הוא סיפור זיכרון; זיכרונותיה של אישה איראנית צעירה, בעלת השקפת עולם והשכלה מערביות, החיה במדינה תחת משטר עריצות דתי המוביל אותה, אישית, לגלות, בשל סירובה להיכנע לתכתיבי השליטים הקיצוניים של מולדתה. לקרוא את לוליטה בטהרן הוא גם סיפורה של איראן במאה העשרים: המהפכנות של הצעירים – בין שהם קיצוניים דתיים או שייכים לשמאל הקיצוני; האוניברסיטאות בטהרן כמיקרו־קוסמוס של החברה האיראנית; הסטודנטיות הנפגשות בביתה של נאפיסי, המייצגות את הנשים האיראניות החדשות, הסובלות מדיכוי והשפלה.

אזאר נאפיסי נולדה בטהרן. היא גדלה בעיר עד גיל העשרה, אז עברה ללמוד בפנימיות בבריטניה ובשוויץ, ומשם המשיכה ללימודים אקדמיים בארה"ב. ב־1979 קיבלה תואר דוקטור בספרות אמריקנית ובאנגלית מאוניברסיטת אוקלהומה. בין לבין היא שהתה תקופות בבית משפחה המבוססת בטהרן, נישאה פעמיים בארה"ב לגברים איראניים (בעלה השני, ביז'אן, הוא שותף מלא לסיפורה) והייתה חברה פעילה בתנועות מחאה נגד שלטונו של השאה. נאפיסי התבגרה בתקופת השלטון הקיסרי של השאה, והיא בת למשפחה משכילה שרבים מבניה שייכים לקבוצת האינטלקטואלים האיראניים בעלי האוריינטציה המערבית, שפעלו בחופשיות מסוימת עד ההפיכה האסלאמית (ב־1979). אביה אף שימש ראש עיריית טהרן בראשית שנות השבעים, ונכלא לשלוש שנים על ידי המשטר הקיסרי

באשמת שחיתות. בתו, אזאר, הייתה בתקופה זו סטודנטית שמאלנית-רדיקלית באוניברסיטה בארה"ב, והאמינה כי משטרו של השאה באיראן נידון לכליה בשל שחיתותו ואכזריותו, ובמקומו צריך לשלוט במדינה מעמד הפועלים.

אולם ספרה, **לקרוא את לוליטה בטהרן**, אינו מספר את זיכרונותיה של נאפיסי מימים אלה. הוא מספר את זיכרונותיה של אישה צעירה, מרצה מבוקשת באוניברסיטאות שונות בטהרן, המלמדת ספרות אמריקנית בימי השיא של מהפיכת ח'ומייני. היא שבה לאיראן מלימודיה בארה"ב כשנה לאחר המהפכה האסלאמית. היא לימדה באוניברסיטת טהרן עד שסולקה (או הסתלקה) ממנה בשל סירובה ללבוש רעלה. לאחר מכן לימדה באוניברסיטה הפתוחה של טהרן ובאוניברסיטת עלאמה טבטבאיי בעיר, וגם אותן עזבה מאחר שסירבה לוותר על עמדותיה החילוניות. כשנתיים לפני שעזבה את איראן, הקימה קבוצת לימוד של שש סטודנטיות, שנפגשו בביתה בכל יום חמישי ודנו ביצירות ספרותיות מערביות שרובן נאסרו להפצה על ידי המשטר האיראני. מטרות הפגישה היו לימוד וקריאה. חלק מהבנות היו רשומות בכיתה וחלקן נהגו לבוא לשיעורים שלה כסטודנטיות חופשיות. חלקן היו נשואות, חלקן רווקות, אחדות מהן היו דתיות ואחרות היו חילוניות – אך לכולן הייתה אהבה משותפת לספרות. המפגש נעשה אינטימי במיוחד, והקשר בין המורה לתלמידותיה נעשה בלתי אמצעי: היא מכירה אותן לעומק ומגלה ביניהן 'סוגים' שונים של נשים – המאמינה, הביקורתית, הצינית, וכדומה. הן חוברות אליה ולמשפחתה, וחלקן הופכות לחלק אינטגרלי מחייה, עד כדי שהות רצופה בביתה. "אני אסירת תודה על הזכות שהייתה לי להשתתף בפגישות האלה," אומרת נאפיסי, "למדנו זו על זו הרבה דברים שלא היינו לומדות אילולא הזדקקנו למרחב הפרטי הזה".

ב-1997 עזבה נאפיסי את איראן והיגרה לארה"ב עם משפחתה. כיום היא מלמדת ומשמשת עמית מחקר במכון ללימודים מתקדמים באוניברסיטת ג'ון הופקינס בווינינגטון. ספרה הראשון פורסם בארה"ב: *Anti-terra: A Critical Study of Vladimir Nabokov's Novels* (1994).

לקרוא את לוליטה בטהרן מספר את סיפורה של איראן שלאחר המהפכה האסלאמית, באמצעות ניתוח של יצירות ספרותיות אמריקניות. בספר מתמקדת נאפיסי בארבעה סופרים: נאבוקוב, פיצ'רלד, גיימס ואוסטון. הם משמשים הן

לניתוח ספרותי, הן כאנאלוגיה פוליטית. היא בוחנת את חייה באיראן דרך הסיפורים המערביים: כל סופר משמש רקע לחלק מן התקופה שבה לימדה נאפיסי בטהרן, וכל ניתוח ספרותי משולב בסיפורה האישי של המחברת וביזכרונותיה מן התקופה. או שמא להיפך: התקופה משמשת רקע והספרות מנותחת תוך מציאת המקבילות הרלוונטיות במציאות האיראנית. נאפיסי מבקרת באופן קשה את המשטר האסלאמי, והסטודנטים שלה מייצגים קבוצות שונות בחברה האיראנית: מהרדיקלים הדתיים ועד לחילונים המובהקים. היא מלמדה את הסטודנטים שלה לחשוב באופן ביקורתי ולשאוף לעצמאות אינטלקטואלית, וכל אחד מהם לוקח את החשיבה הזו אל המחוזות המתאימים לו. היא עצמה חילונית, הרעלה זרה לה, וכדי לא להפגין צביעות או חוסר יושרה היא בוחרת להסתכן ולעמוד על שלה.

בכל חלק של ספרה מתארת נאפיסי תקופה חשובה בתולדותיה של איראן המהפכנית: בחלק המקביל ליצירותיו של נאבוקוב, ובעיקר **לוליטה**, היא מתארת את מה שנראה בעיניה כאונס העם האיראני על ידי אנשי ח'ומייני. לאו דווקא בכירי המשטר, אלא הצעירים חדורי הלהט המהפכני, המשרתים את המהפכה ומבצעים זוועות בשם קדושת המוות של האסלאם כפי שהם מבינים אותו: מעשי רצח של נשים 'לא צנועות', רדיפת מתנגדים פוליטיים וכדומה. נאפיסי מבקרת גם את שיתוף הפעולה של מהפכנים אחרים – מהשמאל, למשל – עם האסלאמיסטים, בטענה שהכול 'כשר' על מנת למגר את שלטון השאה. העם האיראני, לדעתה של נאפיסי, חולק עם לוליטה בעיה משותפת: שניהם מקבלים את הדין משום שאין להם לאן ללכת. ההבדל בינה לבין תלמידה (תלמידותיה בעיקר), מתמצה בכך שהיא ובני דורה מבכים את העבר שנגזל מהם, ונעשים 'גולים בארצם', ואילו לדור הצעיר אין למה להשוות את חייהם אלא יש להם "רצון... למשהו שמעולם לא היה להן" (עמ' 110).

בחלקים האחרים של הספר נאפיסי מנתחת את מצבה שלה, את מצבה של איראן ואת מצבן של הנשים האיראניות מיד לאחר ההפיכה האסלאמית בתקופת מלחמת איראן-עיראק (1980-1988). בדיון ב**גטסבי הגדול** של פיצ'רלד וביצירותיו של הנרי ג'יימס היא מוצאת מקבילות לחיי הסטודנטים באוניברסיטאות שבהן לימדה. היא נחשבה למרצה פופולארית ביותר, וכאילו הותר לה מה שנמנע מן הקולגות שלה: ללמד חומר מערבי, דקאדנטי ואנטי מהפכני. השימוש בביטוי

האחרון מרובה, ולעתים קרובות לא ברור לאיזה סוג של מהפכנות נאפיסי מכוונת: האסלאמית, זו של השמאל הרדיקאלי, או האנטי-אסלאמית שהיא עצמה רוצה לייצג. למרות זאת, לאורך הסיפור כולו שזורה התובנה כי הצורך האישי להתמקד בעבודה היום-יומית, מחפה על הביקורת הפוליטית שהיא חשה כלפי המהפכנים. היא מלמדת את הנושאים הקרובים ללבה, ומגבשת מודעות לשינויים שהחברה סביבה עוברת דרך הדיאלוגים והדיונים עם הסטודנטים. הם, בעיקר אלה מהגופים האסלאמיים, מנכסים לעצמם מושגים ורעיונות מהפכניים בצורה גורפת ומוגזמת, ויוצרים תחושה שהם "משחקים כדמויות מגרסה אסלאמית של רומן סובייטי" (עמ' 219).

הביקורת המופנית על ידי האחרונים כלפי היצירה **לוליטה**, נגד הומברט ונאבוקוב כאחד, מיתרגמת על ידי נאפיסי למתח שבין התרבויות: החברה המזרח-תיכונית היא שמרנית לא מתוך קיפאון, אלא מתוך כבוד למסורת. הצורך המערבי "להסביר תופעות חברתיות" מוזן על ידי הצורך בשינוי מתמיד, המכונה במערב 'קדמה'. בחברה המזרח-תיכונית המרכיב הזה איננו חיוני כלל ועיקר, ורבים מהשינויים שהוא יוצר מתורגמים בחברה זו לחיקוי מיותר של חברה זרה והתערבות לא חיונית במהלך הטבעי והתקין של החברה המקומית.

הספר נפתח בתיאור צילום כפול משותף של נאפיסי והבנות שלה, כפי שהיא מכנה אותן: האחד כשכולן רעולות ומכוסות בצ'אדור המסורתית, והשני כשהן בלבושן הרגיל, הביתי, המערבי. בתיאור מודגש הפער העצום בין חוסר האישיות המופגן בצילום הראשון וחוסר היכולת 'למצוא את ההבדלים' בין הבנות, לבין הדמויות הנשקפות מן הצילום השני, שבו כל אחת נראית שונה: שונים צבעיה, לבושה ואפילו הבעת פניה. תיאור זה מייצג יותר מכול את בעייתן של הנשים באיראן, שהייתה אמורה להיות מוקד ההתייחסות של המתברת. בחלק האחרון של הספר מתארת נאפיסי את הקבוצה דנה ביצירות של ג'ין אוסטן. המשפט הפותח את החלק הזה הוא פרפראזה מפי אחת המשתתפות על המשפט הפותח את הספר **גאוה ודעה קדומה**: "אמת שאין עוררין עליה היא שגבר מוסלמי, עשיר או עני, בוודאי זקוק לבתולה בת תשע לנישואים" (עמ' 333). שתי אמירות אלה מייצגות נאמנה את מה שחושבת נאפיסי על מעמדן של הנשים באיראן היום, ומסבירות את הצורך שלה לעזוב את מולדתה.

'אגדה של כפר – אגדות כפריו של הגליל ומרומיו'

ד"ר חני עמית-כוכבי

יורם מירון, ריאד כבהא, ראפע אבו ריא, من حكايات المكان والزمان – حكايات وأقاويل من
ربوع الجليل يورام ميرون، رياض كبهها، رافع أبو ريا

המרכז היהודי-ערבי לשלום – גבעת חביבה, 2005

المركز اليهودي-عربي للسلام – جبعات حبيبة

הכרך הנאה שלפנינו, ששעריו, הקדמי והאחורי, כוללים תמונה צבעונית של כפר ערבי, הוא הכרך השלישי במפעלו המתמשך של עמיתנו, המורה והמתרגם הוותיק יורם מירון. קדמו לו 'אגדות הואדי', שהביא סיפורי גברים מוואדי עארה (1992), ו'גרגר הרימון' (1997), שכלל סיפורי עם שסופרו בפי נשים. הפעם פתח יורם שלב חדש בליקוט, בעריכה ובתרגום של סיפורי עם מפי ערבים מוסלמיים ונוצריים ומפי דרוזים בישראל. בכותרת פיוטית בשתי השפות, הבנויה לפי מסורת כותרות חיבורים בערבית ובעברית בימי הביניים, הוא מקדיש כרך שלם לאזור אחד, הגליל, ומבטיח להמשיך ולמפות את הסיפורים לפי אזורים.

139

139

בדומה ללקטים דומים של סיפורי עם בעולם, זהו מפעל הצלה, משום שסיפורים הנמסרים בעל פה בימינו, ימי התקשורת האלקטרונית והדיגיטלית לסוגיה, עלולים להיעלם בתהום הנשייה וליקוטם, הקלטתם, פענוחם ופרסומם במקור ובתרגום, זה בצד זה, מבטיחים את קיומם בעבור דורות של קוראים, מי להנאתו ומי לצורכי מחקר.

זהו מפעל של אהבה – לשפה ולתרבות, ובעיקר למקומות ולאנשים, שהמפות והצילומים המלווים אותם מעניקים להם נוכחות בספר, ומדגישים את קיומו של השכן והאזרח הערבי, את שפתו, את ערכיו ואת זיכרונותיו. זהו גם מפעל של שותפות, כשבכל אחד משלושת הכרכים פועל יורם בכל שלבי העבודה עם עמיתים, ערבים כיהודים, המסייעים לו בליקוט, בפענוח, בתרגום, בהערות מועילות בשולי הסיפורים ובכתיבת מבוא מדעי.

הסיפורים מגוונים כמספריהם. הפעם נבחרו מספרים שרובם משכילים, מורים ומנהלים המקדישים מזמנם וממרחם לשימור המורשת המקומית והלאומית באמצעות קיום מדאפה, סיפור סיפורים וחקר מקומות מגוריהם ותולדותיהם. סיפורים מעטים נלקחו מארכיון הסיפור העממי שמושב באוניברסיטת חיפה, ורובם לוקטו בשטח מפי מספרים פעילים. הסיפורים, שרובם המכריע מסופר בידי גברים ומיעוטם בידי נשים, מדגישים ערכים חברתיים של קיום בצוותא במסגרות כפריות מסורתיות, המחייבות מציאת דרכי שלום ופשרה כדי שמשפחות שונות ובני דתות שונות, עניים ועשירים, יוכלו להתקיים זה בצד זה. עולה מהם תמונה עשירה של חיי עובדי אדמה, שהחיטה והזית הם מרכז עולמם. למרות הנוסטלגיה הצפויה בהתרפקות על העבר, הם משקפים גם לא מעט קונפליקטים, שמיעוטים עם השלטונות העות'מאניים, הבריטיים והישראליים ורובם חברתיים-פנימיים וקשורים לסכסוכים על רכוש, על כבוד, על ענייני חיתון וכו'.

כל החומרים בספר מופיעים בערבית ובתרגום, מילולי למדי, לעברית, ויכולים לשמש כבסיס לשיעורים מעניינים בכיתות שונות.

אני מחכה להמשך המפעל הגדול הזה, ומציעה לפרסם בכתבי עת ספרותיים, ואולי אף בספר, מבחר מן הסיפורים שכבר ראו אור גם בתרגום ספרותי יותר, כדי שיוכלו להגיע לקהלי יעד נוספים, שאינם יודעי ערבית.

'המזרח החדש' כרכים מ"ה-מ"ז

שלמה אלון

כתב העת 'המזרח החדש', המוכר ודאי לקוראי הביטאון של המורים לערבית ולאסלאם, מלווה את ציבור הלומדים את הלשון הערבית ואת 'עולם הערבים והאסלאם' במשך שנים רבות. החברה המזרחית הישראלית נוסדה בשנת 1949 כאכסניית-על לציבור המזרחנים בישראל. כבר באותה השנה החל להופיע כתב העת של החברה, 'המזרח החדש'. מאז ועד עתה משמש כתב העת הזה במה מרכזית לפרסום מחקרים בעברית, העוסקים בהיבטים היסטוריים ואקטואליים של המזרח התיכון. כתב העת, המופיע בשנים האחרונות בהוצאת הספרים על שם י"ל מאגנס שליד האוניברסיטה העברית, כולל מאמרים פרי עטם של אנשי אקדמיה וחוקרים צעירים וותיקים מכל מוסדות המחקר המזרחני בארץ. העורכים הקבועים של כתב העת בשנים האחרונות הם פרופ' אלי פודה ופרופ' חיים גרבר מן החוג ללימודי האסלאם והמזרח התיכון באוניברסיטה העברית בירושלים.

כרך מ"ג שהופיע באוקטובר 2002 עסק ביחסי יהודים-ערבים בארץ ישראל; כרך מ"ד הופיע באפריל 2004 ונושאו היה אסלאם, חברה ומרחב בירושלים: עבר והווה,

וכרך מ"ה הופיע בדצמבר 2005 ועסק בזרמים בהיסטוריוגרפיה של המזרח התיכון.

בכרך זה נכללו מאמריהם של מאיר ליטבק (תלמידי בבית הספר התיכון ליד האוניברסיטה!); ויהושע טייטלבוים על אדוארד סעיד ו'אורינטליזם': מספר הערות מתודולוגיות; מאמרו של יואב דיקפואה על התהוותה של ההיסטוריוגרפיה

המצרית המודרנית בתקופת המונרכיה; מאמרו של גיא בכור על היסטוריוגרפיה משפטית משתנה: הקודקס האזרחי המצרי בפרשנות סוציולוגית: 1933-1949; מאמרה של פרומה זקס על היסטוריוגרפיה מסורתית מול היסטוריוגרפיה מודרנית: המקרה הסורי במאה ה־19; מאמרו של חיים קורן על ההיסטוריוגרפיה של החברה הסודאנית: הבניית זהות, אוריינטליזם ומסורות שבעל פה; מאמרו של עוזי רבי על זיכרון, היסטוריה והיסטוריוגרפיה במדינות המפרץ הערבי; מאמרו של אייל ג'יניאו (תלמידי בבית הספר התיכון ליד האוניברסיטה!) על 'המוסלמים הנשכחים' בראי הכתיבה הערבית; של מאמרה של ברנדה שפר על המוסלמים בקווקז ובמרכז אסיה: שאלות מחקר עיקריות; מאמרו של אלי פודה על דמוניזציה של האויב: נאצר והנאצרים בעיני מקבלי ההחלטות בישראל (1970-1952); מאמרו של אבי ששון על הזימרה בנבי רובין בשלהי התקופה העת'מאנית ובתקופת המנדט הבריטי; סיכום הדיונים ביום עיון שנערך לכבוד פרסום 'הכלה המשחררת' מאת הסופר א"ב יהושע בהשתתפות הסופר וכמה אנשי אקדמיה שכותרתו: המזרחנות והאקדמיה: כבולים או משוחררים? וכן הרצאתו של פרופ' מנחם מילסון בערב ההשקה של הספר במשכנות שאננים, בנובמבר 2001.

כדרכו של כתב העת 'המזרח החדש' כולל אף גיליון זה ביקורות ספרים חשובות. אציין מתוכן במיוחד את הביקורת של פרופ' יוסי סדן על ספרו של אמנון שילוח, 'המוזיקה בעולם האסלאם: מבט חברתי-תרבותי', ירושלים: מוסד ביאליק, תש"ס, 632 עמודים, וכן את ביקורתו של יהושע פרנקל על ספרו של ברנרד לואיס, 'החשישים: כת קיצונית באסלאם'.

הכרך המ"ו של 'המזרח החדש' הופיע באחרונה, בשנת תשס"ו, ועוסק באסלאם: חברה ומשפט. כרך זה נערך על ידי עורכים אורחים: ד"ר אוריה פורמן מן החוג ללימודי האסלאם והמזרח התיכון באוניברסיטה העברית, וד"ר נמרוד הורביץ מן המחלקה ללימודי המזרח התיכון באוניברסיטת בן גוריון. כרך זה מוקדש לאזכרו של עמנואל נווה, אשר עבודת הדוקטור שלו עסקה ביישום השריעה בערכאות אזרחיות. דברי פרופ' ליש, נשיא החברה המזרחית, לאזכרו של עמנואל נווה פותחים את הכרך. הכרך מכיל מאמרים העוסקים במפגשים שבין מערכות חוק למיניהן – מערכת החוק המוסלמי ומערכת החוק של מדינת ישראל – ובין המציאויות החברתיות שמערכות אלה פועלות בהן, מאמרים העוסקים באופן שבו הוכנסו שינויים במשפט המוסלמי כדי להתאימו לאילוצים החברתיים, וכן מאמר אחד

המתמקד במערכת המשפט הישראלית ובמתח שבינה ובין ערכי החברה וצרכיה. אצביע על שלושה מאמרים חשובים במיוחד לציבור המורים: מאמרם של גדעון קרסל וח'ליל אבו רביעה על נישואי ה'בְּדֵל' בין בדואיי הנגב: בין עָרְף לשריעה ולחוק המדינה; מאמרו של מוחמד אל־עטאונה על הבדעה בהגות הווהאבית המודרנית ומאמרו של אוריה פורמן על משנתו של שיח' מוחמד עבדה כפרשנות של המודרניות: עיון מחודש.

ביקורות הספרים עשירות כתמיד. מאיר בר אשר מביא ביקורת מפורטת על תרגום הקוראן לעברית על ידי אורי רובין (ע"ע 255-263 בכרך); מאיר ליטבק מביא ביקורת על הספר אסלאמיון מאת אוריה פורמן: דת וחברה במשנתם של נאמני האסלאם בני זמננו, ואהרן ליש כתב ביקורת על ספר הפתגמים הבדואיים מסיני והנגב מאת קלינטון ביילי, *A Culture of Desert Survival*. שני הערכים שסקרתי מוסיפים נדבך חשוב ומעניין לאוצר החיבורים הנמצאים על שולחן העבודה של רבים מעמיתי המורים.

